

РОЗДІЛ 10 МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

ЮРИСДИКЦІЯ УКРАЇНИ СТОСОВНО ШТУЧНИХ ОСТРОВІВ, УСТАНОВОК І СПОРУД В ЇЇ ВИКЛЮЧНІЙ (МОРСЬКІЙ) ЕКОНОМІЧНІЙ ЗОНІ JURISDICTION OF UKRAINE CONCERNING ARTIFICIAL ISLANDS, INSTALLATIONS AND CONSTRUCTIONS IN ITS EXCLUSIVE (SEA) ECONOMIC ZONE

Аверочкіна Т.В.,
кандидат юридичних наук,
с. н. с., доцент кафедри морського
та митного права Національного університету
«Одеська юридична академія»

Розглядаються міжнародно-правові та національні правові засади здійснення юрисдикції Україною стосовно штучних островів, установок та споруд в її виключній (морській) економічній зоні. Зазначається, що стосовно цих споруд прибережна держава (Україна) здійснює адміністративну юрисдикцію: встановлює митні, податкові, санітарні та імміграційні закони і правила, а також закони і правила, що стосуються її безпеки. Крім цього, встановлення навколо штучних островів, установок і споруд зон безпеки і здійснення в цих зонах відповідних заходів для гарантування безпеки як судноплавства, так і штучних островів, установок та споруд також є підтвердженням здійснення цього виду юрисдикції.

Ключові слова: юрисдикція, позитивна адміністративна юрисдикція, штучні острови, установки та споруди у виключній економічній зоні, виключна економічна зона.

Рассматриваются международно-правовые и национальные правовые основы осуществления юрисдикции Украины относительно искусственных островов, установок и сооружений в ее исключительной (морской) экономической зоне. Отмечается, что в отношении этих сооружений прибрежное государство (Украина) осуществляет административную юрисдикцию: устанавливает таможенные, налоговые, санитарные и иммиграционные законы и правила, а также законы и правила, касающиеся ее безопасности. Кроме этого, установление вокруг искусственных островов, установок и сооружений зон безопасности и осуществление в этих зонах соответствующих мероприятий для обеспечения безопасности как судоходства, так и искусственных островов, установок и сооружений также является подтверждением осуществления этого вида юрисдикции.

Ключевые слова: юрисдикция, положительная административная юрисдикция, искусственные острова, установки и сооружения в исключительной экономической зоне, исключительная экономическая зона.

Considered international law and national legal framework for the exercise of jurisdiction of Ukraine on the artificial islands, installations and structures in its exclusive (maritime) economic zone. It is noted that in relation to these structures coastal state (Ukraine) provides administrative jurisdiction - sets the customs, fiscal, sanitary and immigration laws and regulations, and laws and regulations relating to its security. In addition, the establishment of around artificial islands, installations and structures and the safety zones in those areas of the appropriate measures to ensure the safety both of navigation and of the artificial islands, installations and structures is also a confirmation of the implementation of this type of jurisdiction.

Key words: jurisdiction, positive administrative jurisdiction, artificial islands, installations and structures in the exclusive economic zone, the exclusive economic zone.

Концепція виключної економічної зони, втілена в національному законодавстві більшості держав, стала характерною рисою сучасного міжнародного публічного морського права. Питання, пов'язані з виключною економічною зоною не втрачають своєї актуальності у зв'язку з розвитком наукових досліджень у сфері управління морськими біоресурсами.

Розвиток світової економіки в цілому та процеси, які відбуваються у світі, свідчать про актуальність дослідження різних аспектів використання морських природних ресурсів. Вартісне вираження прибутків від діяльності в морських просторах, у тому числі з використання морських природних ресурсів, зростає з року в рік [1, с. 107].

Не зменшується й актуальність питань, що стосуються юрисдикції прибережної держави щодо створених нею у виключній економічній зоні штучних споруд, адже необхідність охорони суверенітету та територіальної цілісності держави обумовлює закріплення відповідних повноважень органів виконавчої влади, що здійснюють різні види контролю (митного, прикордонного, санітарного, ветеринарного, епідеміологічного та ін.) при перетинанні державного кордону іноземними морськими суднами, при заході іноземних суден до виключної економічної зони, при здійсненні діяльності на континентальному шельфі, в прилеглий зоні.

Відповідно до ст. 55 Конвенції ООН з морського права 1982 р. [2] економічна зона підпорядковується особливому правовому режиму, згідно з яким права й юрис-

дикція прибережної держави і права та свободи інших держав регулюються відповідними положеннями Конвенції. Проте з'ясувати дійсний статус економічної зони, як він визначений в Конвенції ООН з морського права, неможливо, засновуючись лише на ст. 55 [3, с. 24]. А.К. Жудро та А.П. Мовчан підкреслюють, що правове положення економічної зони визначається всією сукупністю статей, які містяться не тільки в ч. V, яка відноситься спеціально до зони, але й в ч. VII Конвенції, що стосується відкритого моря [3, с. 24]. Виключна економічна зона не входить до складу території держави, тому що вона є зоною особливого роду: там прибережні держави здійснюють строго обмежені цільові суверенні права стосовно розвідки та розробки природних багатств та захисту навколишнього середовища [4].

Положення, що міститься в ст. 55 Конвенції, має компромісний характер, оскільки, забезпечуючи цілком задовільне вирішення практичних питань, знімає з порядку денного концептуальні розбіжності [5, с. 65-66]. На думку М.С. Подставкіна, «особливий правовий режим» економічної зони полягає саме в тому, що вона набуває певних специфічних рис, завдяки яким режим економічної зони дещо відрізняється від традиційного режиму відкритого моря. Та ці відмінності полягають як раз у тому, що в економічній зоні відсутні свобода рибальства і деякі інші свободи відкритого моря [6, с. 109].

Економічна зона — це район моря, в якому здійснюються суверенні права прибережної держави з певною

метою. Для всіх інших цілей – це район, в якому будуть діяти фундаментальні принципи свободи відкритого моря. Іншими словами, положення Конвенції ООН з морського права про економічну зону містять розумний компроміс між інтересами як прибережної, так й інших держав. Американський юрист Б. Оксман зазначав, що «для цілей використання ресурсів цей район буде дійсно під контролем прибережної держави за умови, звичайно, виконання певних зобов'язань. З іншого боку, там будуть існувати свобода навігації та прольоту» [7, с. 57]. На думку Б. Оксмана, в економічній зоні зазвичай виключаються свобода рибальства і певною мірою деякі інші свободи і встановлюється міра відповідних прав або юрисдикції прибережної держави. Однак в економічній зоні не виключається традиційна роль держави прапора [8, с. 263].

Важливо підкреслити, що особливості правового положення економічної зони повністю зафіксовані в Конвенції ООН з морського права 1982 р. і що прибережна держава не має права «по-особливому», без урахування положень Конвенції регламентувати діючі в зоні свободи відкритого моря тільки на тій підставі, що зона підпорядкована «особливому правовому режиму» [5, с. 66].

Конвенція ООН з морського права формально не розглядає економічну зону як зону, що знаходиться у відкритому морі (як відомо, економічній зоні присвячена ч. V Конвенції, яка так і називається – «виключна економічна зона»). Разом з тим з урахуванням сказаного про правовий режим економічної зони було б більш обґрунтованим розглядати економічну зону як зону спеціальної юрисдикції прибережних держав у відкритому морі [9, с. 130].

Міжнародно-правові засади здійснення юрисдикції держав стосовно створення і використання штучних островів, установок і споруд, здійснення морських наукових досліджень, захисту та збереження морського середовища закладено Конвенцією ООН з морського права 1982 р., яка в ст. 56 зазначає, що прибережна держава у виключній економічній зоні має, зокрема, юрисдикцію, передбачену у відповідних положеннях цієї Конвенції, щодо: 1) створення і використання штучних островів, установок і споруд; 3) морських наукових досліджень; 3) захисту і збереження морського середовища.

Відповідно до ст. 60 Конвенції ООН з морського права 1982 р. прибережна держава у виключній економічній зоні має виключне право споруджувати, а також дозволити їй регулювати створення, експлуатацію і використання: а) штучних островів; б) установок і споруд для цілей, передбачених у статті 56, та для інших економічних цілей; с) установок і споруд, які можуть перешкоджати здійсненню прав прибережної держави в зоні. Прибережна держава має виключну юрисдикцію над такими штучними островами, установками і спорудами, в тому числі юрисдикцію щодо митних, фіскальних, санітарних та імміграційних законів і правил, а також законів і правил стосовно безпеки. Про створення таких штучних островів, установок або споруд повинно даватися відповідне повідомлення, а постійні засоби попередження про їх наявність повинні утримуватися у справному стані. Будь-які покинуті установки чи споруди або ті, що більше не використовуються, мають бути прибрані з метою забезпечення безпеки судноплавства з урахуванням будь-яких загальноприйнятих міжнародних стандартів, установлених у цьому зв'язку компетентною міжнародною організацією. При вилученні таких установок або споруд належним чином враховуються також інтереси рибальства, захисту морського середовища, права та обов'язки інших держав. Про глибину, місце знаходження та розміри будь-яких установок або споруд, які вилучено не повністю, надається належне повідомлення. Прибережна держава може там, де це необхідно, встановлювати навколо таких штучних островів, установок і споруд розумні зони безпеки, в яких вона може вживати належних заходів для забезпечення безпеки як судноплавства, так і штучних островів, установок і споруд.

Ширина зон безпеки визначається прибережною державою з урахуванням застосованих міжнародних стандартів. Ці зони встановлюються таким чином, щоб вони розумно співвідносилися з характером і функцією штучних островів, установок або споруд і не простягалися навколо них більше ніж на 500 метрів, які відмірюються від кожної точки їхнього зовнішнього краю, за винятком випадків, коли це дозволено загальноприйнятими міжнародними стандартами або рекомендовано компетентною міжнародною організацією. Про довжину зон безпеки надається відповідне повідомлення.

Всі судна повинні поважати ці зони безпеки й дотримуватися загальноприйнятих міжнародних стандартів щодо судноплавства поблизу штучних островів, установок, споруд і зон безпеки.

Штучні острови, установки і споруди та зони безпеки навколо них не можуть встановлюватися, якщо це може створити перешкоди для використання визначених морських шляхів, які мають істотне значення для міжнародного судноплавства.

Штучні острови, установки і споруди не мають статусу островів. Вони не мають свого територіального моря, і їх наявність не впливає на визначення меж територіального моря, виключної економічної зони або континентального шельфу.

Відповідно до статті 4 Закону України від 16 травня 1995 р. «Про виключну (морську) економічну зону» [10] Україна у своїй виключній (морській) економічній зоні має юрисдикцію, передбачену відповідними положеннями цього Закону та нормами міжнародного права, щодо створення і використання штучних островів, установок і споруд, здійснення морських наукових досліджень, захисту та збереження морського середовища.

Ст. 10 зазначеного Закону передбачає, що Україна у своїй виключній (морській) економічній зоні має виключне право створювати, а також дозволити їй регулювати спорудження, експлуатацію та використання штучних островів, установок і споруд для морських наукових досліджень, розвідки та розробки природних ресурсів, а також інших економічних цілей згідно з чинним законодавством України. Вона також має виключну юрисдикцію щодо штучних островів, установок і споруд, у тому числі щодо митних, податкових, санітарних та імміграційних законів і правил, а також законів і правил, що стосуються її безпеки. Україна може встановлювати навколо штучних островів, установок і споруд зони безпеки і здійснює в цих зонах відповідні заходи для гарантування безпеки як судноплавства, так і штучних островів, установок та споруд. Ширина зон безпеки не повинна перевищувати 500 метрів, відлічених від кожної точки їх зовнішнього краю, за винятком випадків, коли інше дозволено загальновизнаними міжнародними стандартами або рекомендовано відповідною міжнародною організацією (ст. 11 Закону).

Цей Закон, прийнятий ще до ратифікації Україною Конвенції ООН з морського права 1982 р., практично повністю відтворює її норми щодо виключної економічної зони.

Таким чином, щодо цих споруд у виключній (морській) економічній зоні прибережна держава (Україна) здійснює адміністративну юрисдикцію: встановлює митні, податкові, санітарні та імміграційні закони і правила, а також закони і правила, що стосуються її безпеки. Крім цього, встановлення навколо штучних островів, установок і споруд зон безпеки і здійснення в цих зонах відповідних заходів для гарантування безпеки як судноплавства, так і штучних островів, установок та споруд.

Таким чином, щодо цих споруд у виключній (морській) економічній зоні прибережна держава (Україна) здійснює адміністративну юрисдикцію: встановлює митні, податкові, санітарні та імміграційні закони і правила, а також закони і правила, що стосуються її безпеки. Крім цього, встановлення навколо штучних островів, установок і споруд зон безпеки і здійснення в цих зонах відповідних заходів для гарантування безпеки як судноплавства, так і штучних островів, установок та споруд.

споруд також є підтвердженням здійснення цього виду юрисдикції. Адже адміністративна юрисдикція – це компетентність (юридичне право) уповноважених органів (посадових осіб) здійснювати свої функції щодо певних об'єктів сфери публічного управління (у розглянутому випадку – стосовно штучних островів, установок і споруд). Безумовним також є здійснення й інших видів юрисдикції, але вже за наявності певних протиправних дій щодо штучних островів, установок та споруд, а також у зонах безпеки, але це вже є «негативний» аспект здійснення юрисдикції (кримінальної, цивільної, «негативної» адміністративної), обмовлений наявністю правового спору.

Слід наголосити ще й на тому, що як Конвенція ООН з морського права 1982 р., так і Закон України «Про виключну (морську) економічну зону» від 16 травня 1995 р. встановлюють адміністративну юрисдикцію України в просторі відкритого моря, яким є виключна (морська)

економічна зона. У цьому просторі всі держави, як прибережні, так і ті, що не мають виходу до моря, користуються свободою судноплавства і польотів, прокладання підводних кабелів і трубопроводів та іншими правомірними з точки зору міжнародного права видами використання морського простору. Ця особливість юрисдикції держави є властивою лише єдиній галузі права та законодавства – морському праву. Лише в морському праві адміністративна юрисдикція розповсюджується далеко за межі суходільної території держави та її внутрішніх вод і територіального моря. Підтвердженням цьому є також Інструкція про застосування зброї, бойової техніки, озброєння кораблів (катерів), літаків і вертольотів Державної прикордонної служби України, спеціальних засобів та заходів фізичного впливу під час охорони державного кордону та виключної (морської) економічної зони України, затверджена наказом Адміністрації ДПСУ від 21.10.2003 р. № 200 [11].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Аббаслы Г.А. Международно-правовые формы трансграничной эксплуатации минеральных ресурсов морского дна / Г.А. Аббаслы // Московский журнал международного права. – 2005. – № 1 (57). – С. 107-121.
2. Конвенция ООН по морскому праву 1982 года / Морське право. Джерела: УЗ ч. 1. Т. 1. Кн. 2 «III Конференція ООН з морського права» / [Додін Є.В. Кузнецов С.О. Аверочкина Т.В., Нікіша Д.О.]. – О.: Фенікс, 2011. – С. 110-451.
3. Жудро А.К. Третья Конференция ООН по морскому праву: достигнутые результаты и возможные перспективы для судоходства / А.К. Жудро, А.П. Мовчан / Актуальные проблемы морского права и международного судоходства. М.: ЦРИА «Морфлот», 1980. – С. 21-30.
4. Колодкин А.Л. Некоторые международно-правовые проблемы морской деятельности / А.Л. Колодкин // Морское право. – 2006. – № 1. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.law.edu.ru/doc/document.asp?docID=1238251>
5. Ковалев Ф. Экономическая зона и ее правовой статус / Ф. Ковалев. – Междунар. жизнь. – 1979. – № 1. – С. 65-66.
6. Подставкин М.С. Экономическая зона в современном международном морском праве (проблемы сохранения и рационального использования живых ресурсов) / М.С. Подставкин // Советский ежегодник международного права, 1982. – М.: Наука, 1983. – С. 106-120.
7. Oxman B.H. Convention on the Law of the Sea / B.H. Oxman // Columbia Journal of Transnational Law. – 1975. – Vol. 14. – № 1. – P. 50-65.
8. Oxman B.H. The Third United Nations Conference on the Law of the Sea: The 1976 New York sessions / B.H. Oxman // American Journal International Law / – 1977. – Vol. 71. – № 2. – P. 260-273.
9. Калинин Г.Ф. Режим морских пространств / Г.Ф. Калинин. – М.: Юрид. лит., 1981. – 192 с.
10. Про виключну (морську) економічну зону України: Закон України від 16 травня 1995 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 21. – Ст. 152.
11. Інструкція про застосування зброї, бойової техніки, озброєння кораблів (катерів), літаків і вертольотів Державної прикордонної служби України, спеціальних засобів та заходів фізичного впливу під час охорони державного кордону та виключної (морської) економічної зони України, затверджена наказом Адміністрації Державної прикордонної служби України від 21.10.2003 р. № 200 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 43. – Ст. 2287.